वाण : फुले समर्थ

कांदे गोलाकार, मध्यम आकाराचे, गर्द लाल, तिखट, मध्यम साठवण क्षमता असलेले, विक्री योग्य कांद्यांचे प्रमाण अधिक असलेले असतात. लागवडी पासून ९० ते १०० दिवसात तयार होते व सरासरी अपेक्षीत हेक्टरी उत्पन्न २५० ते ३०० क्विं.

शिफारस क्षेत्र : महाराष्ट्र, गुजरात, मध्य प्रदेश व इतर सौम्य हवामानचे प्रदेश.

जमीन : पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी, भुसभुशीत जमीन व सेंद्रीय खतांनी परिपूर्ण असलेली मध्यम ते कसदार जमीन कांदयांला चांगली मानवते.

हंगाम शिफारस : सर्व भागात रोप टाकण्यासाठी खरीप (मे, जुन, जुलै) आणि उशिरा खरीप (जुन, जुलै, ऑगस्ट) मध्ये या वाणाची शिफारस करण्यात येते. रोपे ४० ते ४५ दिवसांची झाल्यावर लागवड करावी.

बियाण्याचे प्रमाण : हेक्टरी ७ ते ८ कि. बियाणे.

रोपे तयार करणे : रोपे तयार करण्यापूर्वी थायरम २ ग्राम प्रति कि. बियाण्याला चोळावे. रोप वाटीकेत तणांचा प्रादूर्भाव कमी होण्यासाठी रोप वाटीकेची जागा नांगरुन, भिजवून, पॉलीथीनने १० ते १५ दिवस झाकून निर्जतुक करुन घ्यावी. किंवा दर १०० चौ. मी. ला २५ ग्रा. ट्रायकोडर्मा विरीडी बुरशीचे मिश्रण, १२५० ग्रॉम कुजलेले शेणखतात मिसळून रोपवाटीकेच्या जागेत मिसळावे. जमीन चांगली भुसभुशीत करुन त्यात शेणखत व नत्रयुक्त खत चांगल्या प्रकारे मिसळावे. १ हेक्टर कांदा लागवडीसाठी १० आर जमीनीत रोप टाकावे.

या जमिनीत ४ ते ५ गाड्या कुजलेले शेणखत, २.५ किलो नत्र व ५ किलो स्पुरद मिसळावे व ३ मी. X १ मी. आकाराचे गादी वाफे तयार करुन त्यात ५ से.मी. अंतरावर व २ से.मी. खोल लागवड करावी. रोपे ६ ते ७ आठवड्यांची झाली की पूनर लागवड करावी.

जमिनीची मशागत : नांगरणी, कुळवणी करुन जमीन चांगली भुसभुशीत करुन घ्यावी. शेतात हेक्टरी २० टन शेणखत, ५० कि. नत्र + ५० कि. स्पुरद + ५० कि. पोटॅश–२०+२० किं. गंधक + १० कि.पी.एस.बी.पावडर पालाश चांगले मिसळावे. शेताचा उतार, जमीनीचा प्रकार, पाण्याचे साधन इत्यादींना अनुसरुन गादी वाफे किंवा सपाट वाफे तयार करावे.

पूनर लागवड : सारखी वाढ झालेली व निरोगी रोपे निवडून वाफ्यांमध्ये १५ से.मी. ते १० से.मी. अंतरावर ३ ते ४ से.मी. खोल लावावी. पूनर लागवडी नंतर त्वरीत हलके पाणी द्यावे.

पाणी व्यवस्थापन : खरीप हंगामात १० ते १२ दिवसांनी आवशयकतेनुसार पाणी द्यावे. जमीनीचा प्रकार, उतार, तसेच हवामानातील तपमान, आर्द्रता लक्षात घेवून पाण्याच्या पाळ्या द्याव्या. कांद्याला कंद पोसण्याच्या काळात पाण्याची कमतरता पडू देवू नये. तसेच आवश्यकते पेक्षा अती पाणी कांद्याला हानीकारक ठरते. या वाणाला सरासरी पाण्याच्या पाळ्या जास्त लागतात.

खते : पुनरलागवडी नंतर हेक्टरी २५ कि. नत्र युक्त खते ३ ते ४ आठवड्यांनी व ६ ते ७ आठवड्यांनी अशा दोन हप्त्यात द्यावे. रोपे निस्तेज दिवत असल्यास १% डी.ए.पी. + ०.५% मॅग्नेशीयम सल्फेटची ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने दोन वेळा फवारणी करावी.

पिकाच्या चांगल्या वाढीसाठी १५, ३० व ४५ दिवसांनी १% पॉलीफीड (१९:१९:१९) ची फवारणी करावी आणि ६०, ७५ दिवसांनी १% मल्टीके (१३:००:४५) ची व ९० दिवसांनी १: एस.ओ.पी.(००:००:५०) ची फवारणी करावी.

पिक संरक्षण : कांद्यांवर मुख्यत्वे करपा रोग व थ्रीप्स या किडींचा प्रदूर्भाव होतो. थ्रीप्स साठी फिप्रोनील २ मि.ली. किंवा डेल्टामेथ्रीन ०.४ मि.ली. किंवा प्रोफेनोफॉस १/२ मि.ली. प्रति लि. पाण्यात मिसळून १० दिवसांच्या अंतराने दोन वेळा फवारावे व करप्यासाठी बावीस्टीन किंवा एम्–४५ ५०० ग्राम प्रती एकर प्रमाणे फवारावे. या व्यतिरीक्त काही रोग व किड आढळल्यास जवळच्या कृषी केंद्रावर अथवा कृषी सहायकाचा सल्ला घ्यावा.

काढणी व सुकवणी : कांद्याच्या माना बारीक पडल्या म्हणजे कांदा काढणीसाठी तयार झाला असे समजावे. नंतर पाणी बंद करुन जमीनीच्या अर्धवट वाफसा अव थेत काढणी करावी. नंतर त्याच्याच पातिने कांदा झाकून २ ते ३ दिवस रांगेतच सूकवणी करावी. म्हणजे साठवणीत खराबीचे प्रमाण कमी होते. कांद्याची सुकवणी झाल्यावर कांद्याच्या पातीची कापणी करावी.

साठवण : कांद्याची साठवण सावलीत, खेळत्या हवेच्या व कमी तपमानाच्या ठिकाणी करावी. रब्बी कांद्याच्या दीर्घ कालीन साठवणी करीता शास्त्रशुध्द पध्दतीच्या चाळीची शिफारस करण्यात आलेली आहे.

टिप : कांदा पिक हवामानतील बदलांना अति संवेदनशिल असल्याने विपरीत हवामानात कांदा पिकात दोष येण्याची शक्यता असते त्यासाठी वेळो वेळी तज्ञांचा सल्ला घ्यावा.

विवेक

प्याज बीज : फुले समर्थ

प्याज गोलाकार, हलके, उभरेहुए, गहरे लाल रंग के, खानेमे तेज, मध्यम भण्डारण की क्षमता वाले होते है। रोपणी से ९० से ११० दिन के अन्दर तैयार होने वाली एवं लगभग २५० से ३०० कि. प्रति हेक्टर उत्पादन देने वाली किस्म।

अनुकूल क्षेत्र : महाराष्ट्र, गुजरात, मध्य प्रदेश एवं सौम्य जलवायु वाले प्रदेश ।

जमीन : पाणी के उत्तम निकास वाली, भुरभूरी, गोबर की खाद से परीपूर्ण, मध्यम से लेकर दमदार जमीन प्याज के लिए अच्छी मानी जाती है ।

बुआई का समय : रोप डालने के लिये सही समय खरीप (मई, जुन एवं जुलाई) की सिफारिय की जाती है। रोप ४० से ४५ दिन के होने पर पौध रोपण किया जाना चाहिये।

बीज की मात्रा : ७ से ८ किलो बीज प्रति हेक्टयर ।

नर्सरी तैयार करना : बीज उपचार २ ग्राम थायरम प्रति किलो से करे। अच्छे अंकुरण हेतु नर्सरी का स्थान जोत कर, पलेवा कर, पॉलथीन व्दारा१० से १५ दिनों तक ढक कर किट रहित कर लेवे अथवा प्रति १०० वर्ग मी. स्थान हेतु २५ ग्रा. ट्रायकोडर्मा किरीडी मिश्रण, १२५० ग्राम पकी हुई गोबर की खाद में मिलाकर नर्सरी की जगह मे मिला देवे । जमीन अच्छी भुरभुरी कर उसमें गोबर की खाद एवं नत्र युक्त खाद अच्छी प्रकार से मिलाये। १ हेक्टयर प्याज रोपणी हेतु १० आरे (आधा बीघा) की नर्सरी तैयार करे ।

अथवा इस जमीन पर ४ से ५ गाडी पही हुई गोबर की खाद, २.५ किलो नत्र एवं ५ किलो स्पुरद (एस.एस.पी.) मिलाये एवं ३ मीटर लम्बी १ मीटर चौडी गादी बनाकर ५ से.मी. अंतर पर एवं २ से.मी. गहराई मे बुआई करें। रोप ६ से ७ हप्ते के होने पर पौधे रोपण करना चाहिये ।

जमीन की तैयारी : जमीन की जुताई कर अच्छी भुरभुरी कर लेना चाहिये। प्रति हेक्टेयर में २० टन सडी हुई गोबर की खाद+ ५० कि. नत्र+ ५० कि. स्फुरद + ५० कि. पोटाश + २० कि. गंधक + १० कि. पी.एस्.बी. अच्छी तरह मिलाये। खेत का ढलान, जमीन का प्रकार, पानी के साधन इत्यादी के अनुसार गादी अथवा सपाट क्यारिया तैयार किजीये ।

पौध रोपण : समान एवं निरोगी रोप को चुनकर क्यारियो में पंक्तियो की दूरी १५ सेमी. एवं पौधो से पौधो की दूरी १० से.मी. पर ३ से ४ सेमी. गहराई मे रोपणी करें। उसके बाद हल्का पानी देवे ।

पाणी की व्यवस्था : खरीप मोसम मे १० से १२ दिनो के अन्तराल से पानी देना चाहिये। जमीन का प्रकार, ढलान एवं मौसम मे तापमान एवं आद्रता को ध्यान मे रख कर पानी देने के अन्तराल को कम या ज्यादा किया जा सकता है। प्याज के कंद विकास के समय पानी की कमी न होने दे परन्तु अति पानी प्याज के लिये हानिकारक है ।

औषधी कार्य माला : पौध रोपण के पश्चात् ३ से ४ हप्ते मे एवं ६ से ७ हप्ते में प्रति हेक्टेयर २५ किग्रा नत्र देवे। रोप यदि कमजोर हो तो १ % डीएपी + ०.५ % मॅग्नेशियम सल्फेट की ८ से १० दिनों के अंतर से दो बार छिडकाव करे।

पौधे की अच्छी बढवार के लिये १५,३० व ४५ दिनोमे १% एन.पी.के.(१९:१९:१९) का छिडकाव करें और ६० से ७५ दिनों में १% एन.पी.के.(१३:००:४५) एवं ९० दिन के पश्चात १% एन.पी.के.(००:००:५०) का छिडकाव करें ।

पौध संरक्षण : प्याज पर मुख्य रुप से झुलसा रोग एवं थ्रीप्स किटों का हमला होता है। थ्रीप्स के लिये फिप्रोनील ०.५ मिली या डेल्टामेथ्रीन ०.४ मिली या प्रोफेनोफॉस २ मिली प्रति लीटर पानी में मिलाकर १० दिनों के अंतर से दो बार छिडकना चाहिये। झुलसा रोग के लिये बावीस्टीन या डायथेन एम-४५ ५०० ग्राम प्रति एकड के हिसाब से छिडकाव करे। प्याज की खुदाई से १० एवं २० दिन पूर्व बावीस्टीन ०.१% का छिडकाव करने से प्याज का भंडारण लम्बे समय तक किया जा सकता है। अन्य रोग अथवा किट दिखाई दे तो पास के औषधी केंद्र अथवा औषधी सहायक से संपर्क करें ।

प्याज की खुदाई : प्याज की गरदन (गांजी) नरम होने पर प्याज का पौधा गिरने लगता है जो खुदाई का समय आ गया है का संकेत है। फिर पानी बंद कर दे। हल्की नर्मी (बराप) की अवस्था में प्याज की खुदाई करे। इसे वही क्यारियों में पत्तो से ढककर २ से ३ दिन सुखा लेवे। सुखाने के बाद प्याज के पत्तों को काट लेवें ।

संरक्षण : प्याज का भंडारण छांव वाली खुली हवादार एवं कम तापमान वाले स्थान पर करना चाहियें रबी फसल के भंडारण हेतु नियमानुसार पध्दति की अनुसार की जाती है।

टिप : प्याज की फसल बादलों वालें या विपरित मौसम के लिये अति संवेदनशील होती है तथा उसमें रोग लगने की संभावना बढ जाती है अत: समय-समय पर विशेषज्ञों की सलाह लेवें ।